

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Bakalářská práce

Vliv stoleté války na formování moderního státu

Miloslav Apolín

Plzeň 2013

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Studijní program Politologie

Studijní obor Politologie

Bakalářská práce

Vliv stoleté války na formování moderního státu

Miloslav Apolín

Vedoucí práce:

Mgr. Ľubomír Lupták, Ph.D.

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2013

Prohlašuji, že jsem práci zpracoval samostatně a použil jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2013

.....

Děkuji Mgr. Ľubomíru Luptákovi, Ph.D. za odbornou pomoc, rady a čas, které mi během psaní bakalářské práce věnoval.

Obsah

1 Úvod.....	6
2 Základní atributy moderního státu	10
2.1 Teorie Charlese Tillyho	12
3 Situace před vypuknutím stoleté války	13
3.1 Situace v Anglii před vypuknutím stoleté války	13
3.2 Situace na francouzském území před vypuknutím války	15
3.3 Příčiny stoleté války	16
4 Revoluce ve válečnictví	18
4.1 Nové technologie- dlouhé luky a střelný prach.....	18
4.2 Nové složení a vznik stálé armády.....	20
5 Vliv stoleté války na změny společenského uspořádání	23
6 Stoletá válka	27
6.1 První fáze války	27
6.1.1 Bitva u Kresčaku	28
6.1.2 Bitva u Poitiers	31
6.1.3 Mír z Brétigny	33
6.2 Druhá fáze války.....	36
6.2.1 Politický neklid ve francouzském království	37
6.2.2 Zmatky na Britských ostrovech	38
6.3 Třetí fáze války	39
6.3.1 Bitva u Azincourtu	39
6.3.2 Zlom ve válce	41
6.4 Situace v obou zemích po skončení války	44
6.5 Výsledky stoleté války	45
7 Závěr.....	46
8 Seznam použité literatury a pramenů	50
9 Resumé	53

1 Úvod

Soupeření mezi Francií a Anglií, dvěma evropskými mocnostmi, bylo nedílnou součástí evropských dějin nejen během koloniálního období, ale spory těchto velmocí ovlivňovaly život v Evropě již mnohem dříve. K největší eskalaci zmíněného konfliktu došlo v období pozdního středověku, kdy mezi oběma zeměmi došlo k sledu válečných konfliktů, který je označován jako stoletá válka. Stoletá válka, termín, který se objevil až v rámci francouzské romantické historiografie, představuje dlouhé období válečných konfliktů mezi Francií a Anglií ohraničené léty 1337 a 1453 (Davies 2000a: 437). Toto období není typické jen nepřetržitým válčením, ale také dlouhými roky míru, které stoletou válku rozdělily do tří etap. Stoletá válka a období, které následovalo po ní, přispěla k vytváření moderních států Anglie a Francie tak, jak je známe dnes. Ve své práci se pokusím nalézt odpovědi na otázky, jak přispěla stoletá válka k utváření moderních států, jakými změnami prošla tehdejší společnost a jaké nové technologie a změny přinesla stoletá válka do života v pozdním středověku. Hlavním cílem práce bude zachytit vliv stoleté války na formování moderního státu.

V úvodu své práce bych nejprve rád zmínil atributy moderního státu a důležité pohledy na vznik státu. O moderním státu jako takovém se začíná v kontextu Evropy hovořit v 15. a 16. století, tedy v období po konci stoleté války. Proto považuji za důležité zmínit atributy moderních států, abych mohl dokumentovat, že státní útvary, které se nacházely na území dnešních státních útvarů Francie a Anglie před vypuknutím stoleté války, znaky moderních států nenaplnovaly. Zároveň se pokusím demonstrovat, že tyto státní útvary po skončení stoleté války začaly tyto níže zmíněné atributy moderního státu postupně naplňovat. O stoleté válce tedy lze hovořit jako o výrazném činiteli, který měl vliv na vznik moderního státu jako specifické politicko-teritoriální jednotky.

Během stoleté války došlo k zásadním změnám, které měly vliv na vznik a rozvoj byrokratického aparátu a díky kterým vládci upevňovali svoji moc. *„Stát zahrnuje rozmanité instituce, pomocí, resp. prostřednictvím nichž se vládne: byrokracii, armádu, policii, soudy, systém sociálního zabezpečení atd.; mezi stát a celé „politické těleso“ (body politics) lze položit rovnítko. To umožňuje ztotožnit počátky moderního státu s nástupem systému centralizovaného vládnutí, k němuž v Evropě došlo v 15. a 16. století, kdy se podařilo podřídit tomuto systému všechny ostatní duchovní i světské instituce a skupiny“* (Heywood 2008: 116-117).

Dále bych nastínil situaci v obou zemích před vypuknutím války a také příčiny vzniku stoleté války. Tím mám na mysli především války na anglickém území, kdy se nejprve anglický král Eduard I. pokusil o připojení Walesu k anglickému území, což se mu podařilo. Poté co připojil Wales, tak usiloval, o připojení Skotska, což bylo mnohem komplikovanější. Problematickou otázkou připojení Skotska k anglickému území se zabýval ještě jeho vnuk, slavný anglický panovník Eduard III., který se již účastnil bojů ve stoleté válce. Důležitým územím pro anglického krále bylo také Gaskoňsko ležící na francouzském území, kde však od 13. století vládli angličtí králové. Anglický král vládnoucí na tomto území měl být de facto poddaným francouzského krále, což vyvolávalo mocenské spory na tomto území. Již v tomto období vznikaly počáteční spory mezi anglickým rodem Plantagenetů a francouzským vládnoucím rodem Kapetovců, který byl po smrti posledního krále z rodu Kapetovců vystřídán příbuzenským rodem Valois. Spory vznikaly kvůli podpoře Skotů v jejich osvobozeneckém boji s anglickou korunou. K jejich vyvrcholení došlo právě v době, kdy po meči, tedy po mužské linii, vymřel francouzský panovnický rod Kapetovců a anglický panovník Eduard III. vznesl nárok na francouzský trůn, neboť jeho matka byla dcerou francouzského krále Filipa IV. (Griffiths 1999: 155-160). Stoletá válka tedy vznikla původně jako charakteristicky feudální konflikt plynoucí částečně

z nejasností vzájemných vztahů, které byly zapříčiněny složitým středověkým feudálním systémem, mezi anglickým a francouzským panovníkem a také z přerušení francouzské dynastické linie (Davies 2000b: 345).

Dále bych se podrobněji věnoval jednotlivým etapám, kterými byla válka rozdělena, také jednotlivým panovnickým rodům, kteří se války účastnili, zmíním výsledky těchto etap, jejich vliv na oba zúčastněné aktéry, popřípadě jejich vliv na konkrétní panovnické rody (anglický rod Plantagenetů a francouzský rod Valois). Také uvedu, jaký vliv měla stoletá válka na ostatní aktéry v Evropě, jejich postoj vůči oběma zemím, popřípadě jejich přímé angažování v tomto konfliktu.

V další části své práce bych se rád věnoval výsledkům tohoto konfliktu, jaký vliv měly na oba aktéry z hlediska vnitřní politiky a také jak ovlivnily velmocenské postavení obou zemí v Evropě. Podrobněji bych se zaměřil na tehdejší společenské uspořádání a také na to, jakými proměnami francouzská a anglická společnost prošla během stoleté války. Důkladněji bych se také věnoval situaci, která panovala v Anglii po skončení stoleté války, mám na mysli tzv. Válku růží, která se odehrávala mezi rody Lancasterů a Yorků, uvedu její výsledek a také její vliv na Anglii (Kumpera 2001: 64-69). Dále jen v krátkosti nastíním vývoj v obou zemích po skončení konfliktu a také neopomenu zmínit vývoj vzájemných vztahů mezi oběma zeměmi.

Během stoleté války došlo k řadě významných bitev, které se zapsaly do historie válečnictví. Mezi tyto válečná střetnutí patří beze sporu bitva u Kresčaku, která se odehrála v létě roku 1346, kdy se armáda anglického panovníka Eduarda III. vylodila na pobřeží Normandie a porazila mnohem silnější armádu francouzského krále Filipa VI. a jeho spojenců (Ayton 2005: 1). Další významnou bitvou, v níž opět zvítězili Angličané, byla bitva u Azincourtu, k níž došlo na podzim roku 1415. Toho roku se armáda anglického panovníka Jindřicha V. vylodila na severu Francie a střetla se s mnohem početnějším vojskem Karla VI., ten

se však nepoučil z předešlých porážek svých předchůdců a byl v bitvě poražen (Keegan 1978: 72-74). Celá stoletá válka a také všechny její významné bitvy a nové technologie v nich použité přispěly k vývoji vojenství, tady k revoluci ve válečnictví. Právě používání některých specifických nových technologií je také jedním ze základních faktorů formování moderního státu „*vznik a zformování moderního státu umožnily slábnutí vládnoucích elit Svaté říše římské, rozšíření nových výrobních způsobů a moderních technologií, které přispěly k rozvoji a rozšíření merkantilismu, úpadek papežské moci a evropská reformace*“ (Waisová 2009: 83). Nejvýznamnější změnou v dosavadním způsobu válčení bylo využití dlouhých luků a později také střelného prachu. Právě díky používání střelného prachu a dělových koulí se podařilo francouzskému králi, v posledních letech stoleté války, prorazit hradby anglických pevností a hradů a vyhnat tak Angličany z Gaskoňska, Akvitánie, neboli Guyenne, a také z Normandie zpět do Anglie (Keegan 1993: 320).

Střelný prach byl však ve stoleté válce využíván mnohem dříve, než v posledním období války. První dobové zmínky o využití střelného prachu, který se používal při dělostřelecké palbě, jsou datovány již v prvním období stoleté války, kdy byla během kresčackého tažení použita první děla (Featherstone 2001: 228). Další důležitou změnou byl smluvní systém najímání vojáků do armády, který se uplatňoval především na anglickém dvoře. Právě díky tomuto systému mohl anglický panovník najímat profesionální a také poloprofesionální armády. To se týkalo také vyšší anglické šlechty, která nyní v armádě sloužila za mzdu, což bylo ještě na počátku 14. století pro vyšší anglickou šlechtu nemyslitelné, protože měla oprávněné obavy, že by tak mohla ztratit svoje společenské postavení (Nicolle 2000: 15-21).

V závěru práce shrnu nejdůležitější momenty stoleté války a jejich přímý vliv na politické i společenské změny, které v té době proběhly s důrazem na vliv těchto změn na formování moderního státu. Dále

zopakují znaky moderního státu a budu zmiňovat, kdy byly tyto znaky během stoleté války naplňovány a jak se vyvíjely.

Co se literatury týče v celé práci vycházím pouze z knižních zdrojů, kterých je na toto téma zpracováno dostatek. Snažil jsem se používat především díla zahraničních autorů, protože je považuji za kvalitnější než díla českých autorů, kterých je navíc na toto téma zpracováno nedostatek. K načrtnutí znaků moderního státu jsem použil teorii například Charlese Tillyho a Maxe Webera. Z historických zdrojů jsem nejvíce čerpal z díla Georgese Dubyho *Dějiny Francie od počátků po současnost* nebo z děl Normana Daviese *The Isles: A History* a *Evropa: dějiny jednoho kontinentu*. K nastínění revoluce ve válečnictví jsem nejvíce využil publikaci *Válka ve středověku*, kterou napsal Philippe Contamine.

2 Základní atributy moderního státu

Moderní stát lze charakterizovat několika atributy. Mezi ty základní patří suverenita, jasně vymezené státní hranice, stálí příslušníci státu, vykonávání jurisdikce na jasně vymezeném území a také zajištění dodržování zákonů na území států. Suverenita patří mezi ty nejdůležitější atributy. Pokud na území státu existuje více svrchovaných autorit, nemůžeme hovořit o moderním státu, protože zde dochází k štěpení suverenity. Dalším důležitým znakem státu je státní území, na kterém stát uplatňuje a ze kterého odvozuje svoji suverenitu (Heywood 2005: 75-76).

O obou účastnících stoleté války lze hovořit jako o moderních státech teprve až po skončení stoleté války, protože před válkou, tedy na začátku 14. století, ani jeden z pozdějších účastníků války nenaplňoval základní atributy moderního státu. Jednalo se především o problém celistvosti území a také uplatňování suverenity státu. Jak se ještě podrobněji zmíním v následující kapitole, území spravované anglickým

panovníkem nebylo celistvé, nebylo dokončeno připojení Walesu k anglickému území, angličtí králové také usilovali o podmanění Skotska na severu a také Irska. Anglický panovník tak v těchto oblastech nemohl uplatňovat svoji suverenitu, protože v těchto územích vládli lokální vládci, jakým byl například skotský král David II. Podobná situace nastala také ve Francii, konkrétně v Gaskoňsku, kde od 13. století vládli angličtí králové. Francouzský panovník tak nemohl na tomto území uplatňovat svoji suverenitu a zároveň ztráta Gaskoňska ve prospěch anglické koruny znamenala nejednotnost území státu (Griffiths 1999: 155-160).

Důležitým územím ve Francii bylo Burgundsko. Přestože Burgundsko leží na území dnešní Francie mělo během třetí etapy stoleté války významné spojení s anglickým panovníkem Jindřichem V. Toto spojení časem ještě zesílilo, důvodem byla vražda burgundského vévody Jana Nebojácného, do které byl zapleten francouzský král Karel VII. Janův syn Filip Dobrý se poté rozhodl podpořit aspirace anglického panovníka Jindřicha V. v zápase s Francií. Spojené síly anglického krále a Burgundska rovněž obsadily Paříž a většinu severní Francie. Toto spojení trvalo až do roku 1477, kdy bylo burgundské vojsko poraženo v bitvě Nancy. Takže tedy ani v Burgundsku nemohl francouzský král více jak půl století uplatňovat svoji svrchovanou autoritu a opět zde byla patrná necelistvost francouzského území, které tedy opět mělo nejasně vymezené státní hranice (Kumpera 2001: 67-70).

Podobná nestabilní situace jako v Burgundsku nastala také ve Flandrech, Bretani a také v Guyenne. Všechna tato území se nenacházela pod kontrolou královské domény a proti těmto územím byly vedené neustálé trestné výpravy. Flandry a Guyenne se dokonce společně spojily proti královské moci. Necelistvost francouzského království se tedy netýkala pouze Burgundska, ale i dalších území, která si nárokoval francouzský král, nebo která formálně patřily feudálními vazalům francouzského krále (Carpentier 2003: 226).

Feudální systém byl typický pro celé období středověku. Ve feudálním systému existuje jedna privilegovaná skupina osob, která si díky svému postavení nárokuje jistá privilegia. „*Přesněji řečeno, feudální systém spočívá v rozčlenění moci do početných autonomních buněk. V každé z nich je pán, vrchnost, držitelem práva velet a trestat; tuto svou moc vykonává jako část dědictví po předcích*“ (Duby 2003: 162). Zde tedy dochází k překrývání suverenity. Vazal vládne svému lénu, které mu bylo přiděleno panovníkem, ale on sám je zároveň poddaným svého lenního pána.

Znaky moderního státu se také ve svém díle *Politika jako povolání* zabývá Max Weber. Zmiňuje několik znaků, které podle něj musí moderní stát naplňovat. Mezi tyto znaky moderního státu patří byrokracie, kapitalismus, monopol na vykonávání násilí, jasně vymezené státní hranice nebo ústavní organizovanost státu (Weber 1929: 26-28).

2.1 Teorie Charlese Tillyho

Nyní považuji za důležité zmínit teorii Charlese Tillyho, který se věnuje vlivu kapitálu a násilí ve státě na jeho existenci. Důležitým faktorem je pro něho násilí. Evropa pozdního středověku byla rozdrobena do stovek malých knížectví, vévodství, městských států a dalších státních útvarů. Aby byly tyto státní útvary schopny své existence, musely začít budovat stálou armádu, která by je ochránila před vnějším nebezpečím. Státy se také začaly spojovat ve větší státní útvary, aby se zvýšila šance na jejich přežití. Druhým důležitým bodem, kterým se zabývá, je existence funkčního kapitalistického systému. Existence kapitalistického systému a intenzivní zapojení venkova do ekonomického života umožnily panovníkovi získat vyšší výnosy na daních. Ty byly vybírány jak ve formě cel, tak i ve formě spotřební daně. Moc panovníka tak rostla a rozšiřovala se i do venkovských oblastí. Vztahy mezi centrem a venkovem dále byly ovlivněny možnostmi venkova dodávat dostatek vojáků panovníkovi.

Důkazy o vzniku kapitalistického systému jsou patrné již před rokem 1490, tedy v období stoleté války a také v období po jejím skončení. Moc státního aparátu se rozšiřovala také díky dodávkám potravin, obchodu, komunikaci a migraci obyvatelstva (Tilly 1990: 45-51). Všechny tyto znaky, které jsem nyní vyjmenoval, tak lze spojit s kontextem stoleté války.

3 Situace před vypuknutím stoleté války

3.1 Situace v Anglii před vypuknutím stoleté války

V letech 1272–1307 vládl v Anglii Eduard I., ale během jeho éry se anglické království ocitlo v nepřetržitých válkách. Válčilo se buď na pevninském území evropského kontinentu nebo na území Britských ostrovů. Na konci třináctého století se mu téměř po dvou stoletích bojů podařilo dokončit připojení Walesu k anglickému panství Plantagenetů, z Walesu se stalo knížectví a jeho vládcem se stal králův nejstarší syn (Elton 2000: 69-70).

Poté co se mu podařilo dobýt Wales a připojit jej k anglickému území, tak se zaměřil na Skotsko. Situaci mu ulehčil především fakt, že zanedlouho po smrti skotského krále Alexandra III. zemřela i jeho vnučka a dědička trůnu. Eduard byl požádán skotskými královskými poručníky, aby pomohl vyřešit otázku nástupnictví na skotský trůn, sám však využil této situace k upevnění své moci. Poté následovalo dlouhé období soupeření mezi Skoty a Angličany o nezávislost či podmanění Skotska. Skotové neváhali a o pomoc požádali Francii i papeže a s velkou hrdostí hájili svoji nezávislost. Skotové dosáhli velkého úspěchu v roce 1328, kdy byla podepsána Northamptonská smlouva, která uznala za krále šlechtice skotského původu Roberta Bruce, který se tak stal jako Robert I. skotským králem. Tento dílčí úspěch však netrval dlouho, protože roku 1330 se Eduard III. stal anglickým králem a tuto dohodu odmítl.

Angličanům se přesto nikdy nepodařilo skotské území plně integrovat pod svoji svrchovanou vládu (Davies 2000b: 312-325).

Dalším problematickým územím na Britských ostrovech bylo Irsko. V Irsku si zajistil politickou podporu bratr skotského krále Roberta I. Edward Bruce, který se stal irským velekrálem. Robert Bruce využil nastalé situace v Irsku, osobně navštívil svého bratra a pokusil se v Irsku podnítit odpor vůči současnému anglickému králi Eduardu II., který se stal po Eduardovi I. anglickým králem. Irsko se časem stalo pro anglické vládce pouze zdrojem financí a surovinových zásob, což vedlo ke stále větší nenávisti vůči Angličanům. Tyto faktory přispěly k úspěchu Edwarda Bruce i k faktu, že se anglickým králům už v budoucnosti nepodařilo prosadit jejich autoritu v Irsku.

Podobně jako Irsko a Skotsko bylo dalším problematickým územím Gaskoňsko, ležící na území dnešní Francie, které bylo pod anglickou nadvládou od začátku 13. století. Hospodářské zisky z Gaskoňska plynoucí do anglické královské pokladny byly značné, a tak o něho angličtí panovníci nehodlali přijít. Otázka Gaskoňska nebyla jediným sporným bodem mezi oběma pozdějšími účastníky stoleté války. Angličanům vadilo především spojenectví se Skoty a také fakt, že Francouzi poskytli útočiště skotskému králi poté, co Eduard III. vtrhl do Skotska. Tím nejproblematictější bodem anglického a francouzského soužití se stala otázka nástupnictví na francouzský trůn. V roce 1328 vymřela po meči, tedy po mužské linii, francouzská dynastie Kapetovců, tehdejších pánů Francie (Griffiths 1999: 155-160).

Eduard III. neváhal této situace využít a vznesl nárok na francouzský trůn, neboť jeho matka byla Francouzka. V té době byl již francouzským králem Filip VI. z rodu Valois. Eduard III. byl synem Eduarda II. a dcery francouzského krále Filipa Sličného Izabely. Právě díky francouzskému původu své matky později vznesl nárok na francouzský trůn. Po vymření dynastické linie Kapetovců francouzští baroni rozhodli, že francouzskému království nemůže vládnout žena, a to

i přes skutečnost že Izabela byla přímou příbuznou bývalého francouzského krále Filipa Sličného, a tak odmítli nárok Izabely i jejího syna na francouzský trůn (Froissart 1977: 5-6).

3.2 Situace na francouzském území před vypuknutím války

Podobně jako tomu bylo na Britských ostrovech, kde vládli Plantageneti, docházelo rovněž k územním sporům a konfliktům na území ovládaném francouzskými králi.

„Manželstvím svého syna, budoucího Filipa Sličného, uzavřeným v roce 1284 s dědičkou království navarrského a hrabství Champagne a Brie, pak Filip Smělý chystal připojení tohoto, hrabství položeného blízko u Paříže ke královské doméně. Francouzskému králi se tak otevírala nová pole působnosti, jednak na jihu, kde se stal největší teritoriální vrchností, jednak na východě, kde se jeho země dostaly do bezprostředního sousedství s říšskými územími. Vedle těchto velkých zisků se však v důsledku rostoucí přitažlivosti domény množil i počet malých anexí, z nichž některé se týkaly i území za tradičními hranicemi království“ (Carpentier 2003: 225).

Mezi tyto anexe patřil například přístav Harfluer, který se stal jedním z prvních cílů Jindřicha V. během jeho tažení na území francouzských králů v roce 1415. Jednotlivé části královské domény byly rozdělovány mladším synům panovníka, avšak i zde si francouzští králové vytvořili jistou pojistku, neboť pokud by některý z mladších synů krále zemřel bez potomků, tak by panství, které mu bylo přiděleno, bylo automaticky navráceno francouzské koruně. Filip Sličný tento princip omezil pouze na mužské potomky, neboť nechtěl, aby jakékoliv hrabství bylo spravované ženou. Po nastoupení rodu Valois na francouzský trůn se většina panství vrátila zpět pod správu francouzského krále a ta panství, která se k francouzské koruně nevrátila byla spravována blízkými příbuznými krále. Tento fakt se však netýkal úplně všech feudálních

vazalů francouzského krále. Válečné konflikty se na francouzském území týkaly Burgundska, Bretaně, Flander a také Guyenne, kde vládli angličtí králové, tato území měla být feudálními vazaly francouzského krále, ale nacházela se prakticky v nepřetržitém stavu vzpoury, proto proti nim byly vedeny válečné výpravy. „*Oproti tomu vévodství bretaňské bylo nadále prakticky nezávislé; bylo zapotřebí stoleté války, aby vyvstala bretaňská otázka*“ (Carpentier 2003: 225-226).

3.3 Příčiny stoleté války

Jak jsem již zmínil v úvodu práce, stoletá válka vznikla jako charakteristický feudální konflikt, který zapříčinily problematické vazalské vztahy mezi francouzským a anglickým panovnickým rodem a také neschopnost posledního kapetovského krále zajistit si potomka (Davies 2000a: 437-438).

V červnu 1329 mladý anglický král Eduard III. ve svých šestnácti letech přísahal věrnost francouzskému králi Filipu VI. z rodu Valois. Tuto přísahu věrnosti skládal každý anglický král Normandie, Anjou nebo Akvitánie již od dob Viléma Dobyvatele. Eduard III. tuto přísahu skládal již v roce 1325 předchozímu francouzskému králi Karlu IV. Krásnému, poslednímu francouzskému králi z rodu Kapetovců. Obřad byl důležitý v tom, že veřejně vyjadřoval vzájemné postavení dvou vládců ve feudálním uspořádání. Každý anglický král přísahal věrnost francouzskému králi. Na složení přísahy trval francouzský král Filip VI., který věděl, že Eduard III. nebyl spokojen s tím, že se stal Filip VI. francouzským králem, a tak si chtěl zajistit loajalitu anglického krále. Prísaha byla pouze první částí vazalského procesu, který měl Eduard III. podstoupit. Druhou částí byla podrobnější smlouva, která upravovala práva a povinnosti obou panovníků, proto Filip VI. požadoval, aby došlo i k druhému kroku, tomu se Eduard III. vyhýbal a nakonec svému francouzskému protějšku odpověděl v dopise, ve kterém napsal, že svoji

původní přísahu považuje zároveň za druhou část svého vazalského slibu a ujistil francouzského krále Filipa VI. o své věrnosti a loajalitě k francouzské koruně. Nakonec právě slib věrnosti z úst krále Eduarda III. byl posledním slibem feudální podřízenosti vyslovený anglickým panovníkem francouzskému vládci. Spory mezi Plantagenety a francouzským vládnoucím rodem Valois se neustále stupňovaly. Sporné otázky se týkaly nejen nástupnictví na francouzský trůn, který si nárokoval Eduard III., protože byl vnukem Filipa IV. Sličného, zatímco Filip z rodu Valois byl pouze jeho synovcem, ale také přátelství Anglie a Flander a také občanské války ve Skotsku, do které se vměšoval francouzský král (Davies 2000b: 344-349).

Když v roce 1328 zemřel Karel IV. Krásný bez dědice, tak nároky na francouzský trůn mohli vznést tři kandidáti. Tím prvním byl anglický král Eduard III., druhým Filip z Evreux a třetím byl později vybraný Filip VI. z Valois. Francouzské generální stavy nedůvěřovaly Eduardovi III. ani Filipovi z Evreux, a tak zvolily králem Filipa VI. z Valois. Eduard III. se však nehodlal vzdát nároku na francouzský trůn, což byla hlavní příčina války. *„Hlavním důvodem války byl pevný úmysl Eduarda III. získat francouzskou korunu. Bezprostřední příčinou bylo štvání rebelantských emigrantů, popularita tažení, jež lákalo plenění bohaté země, ale zejména pak otázka Flander, onoho klíče francouzsko-anglických vztahů“* (Maurois 1994: 69).

Otázka vlivu ve Flandrech byla důležitá pro anglické i flanderské obchodníky, protože základním produktem anglického království byla vlna, kterou zpracovávali flanderští soukeníci. Mocenské vztahy ve Flandrech byly to složitější, že flanderský hrabě Ludvík z Nevers byl podporován francouzským králem Filipem VI., zatímco vlámské měšťanstvo bylo orientováno více proanglicky. Eduarda III. v jeho zápase podporovalo přirozeně anglické měšťanstvo, kterému vadilo, že se Flandry dostávají pod silný francouzský vliv. Angličtí obchodníci dokonce darovali králi dvacet tisíc žoků vlny, aby mohl uhradit náklady na válečné

tažení. Tažení do západní Francie bylo na anglickém dvoře populární, protože tato oblast byla velmi bohatá a dala se tak očekávat tučná válečná kořist (Maurois 1994: 68-70).

4 Revoluce ve válečnictví

Jak jsem již nastínil v úvodu své práce, během období stoleté války došlo k několika zásadním změnám v dosavadním válčení. První změnou bylo využití dlouhých luků, díky kterým se dokázala anglická pěchota efektivně bránit útokům francouzského jezdeckva, druhou změnou bylo používání střelného prachu, který byl v Evropě poprvé použit právě během stoleté války, další změny se týkaly například budování stálé armády nebo celkové reorganizace vojska, kdy se přestal klást velký důraz na pěchotu, naopak posílilo jezdeckvo a lučištníci.

4.1 Nové technologie- dlouhé luky a střelný prach

Používání dlouhých luků, se stalo spolu s dokonalým vedením armády hlavní anglickou zbraní ve vyhraných bitvách stoleté války. Používání dlouhých luků bylo hlavní příčinou anglických vojenských úspěchů nejen ve čtrnáctém století, kdy se anglickým panovníkům podařilo takřka zlomit odpor francouzského krále, ale například také v bitvě u Azincourtu již ve století patnáctém. To se týkalo nejen stoleté války, ale také například anglických vojenských úspěchů ve Skotsku nebo v Irsku (Featherstone 2001: 217).

Skotům uštědřila anglická armáda porážku v roce 1333 v bitvě na Halidon Hillu. Neúspěchy Francouzů ale nebyly způsobeny pouze tím, že Angličané používali dlouhé luky. Stejně důležitý byl fakt, že francouzská armáda podnikala neuvážené a špatně organizované výpady, které byly předem odsouzeny k neúspěchu. Angličané díky dlouhým lukům triumfovali především v první fázi války, nejmarkantněji se převaha

anglického vojska, kterou mu poskytovaly dlouhé luky, projevila v bitvě u Kresčaku v roce 1346 nebo v bitvě u Poitiers z roku 1356. Francouzská armáda sice disponovala janovskými střelci s kušemi, ale anglický lučištník dokázal vystřelovat své střely i čtyřikrát rychleji než janovský bojovník s kuší a navíc kvůli špatnému počasí navlhly tětivy kuší, ze kterých se tak podstatně hůře střílelo. Další ukázkou převahy anglických lukostřelců nad francouzskou pěchotou byla bitva u Azincourtu, která se odehrála v roce 1415.

Toto anglické vítězství bylo umocněno tím, že anglický král Jindřich V. disponoval pouze osmi tisíci muži, naopak je protivník Karel VI. disponoval dvaceti tisíci muži, kteří však byli opět špatně organizovaní, a proto nedokázali anglické vojsko přemoci. Francouzi se nejprve pokusili zneškodnit anglické lučištníky na křídlech, jenže byli odraženi střelbou z luků. Bitva se navíc odehrála v zalesněném prostředí, kde se francouzská převaha nemohla tolik projevit. Jednotky anglických lučištníků měly ale také své stinné stránky. Lučištníci byli méně mobilní v porovnání s lukostřeleckými jednotkami ze Střední Asie, lépe se uplatnili při obraně pevností než při útoku na bitevním poli, kde jejich úspěch závisel na tom, zda je nepřítel napadne jako první. Proto anglický král Eduard III. tolik pustošil francouzský venkov, protože chtěl nepřítele vyprovokovat k útoku (Black 2009: 54-56).

Střelný prach byl objeven v Číně někdy kolem jedenáctého století, ale neexistují žádné důkazy o tom, zda jej Číňané využívali ve vojenství, naopak je zcela jisté, že střelný prach používali k výrobě ohňostrojů. Krátce poté byl znám střelný prach i v Evropě, ve vojenství byl využíván ihned poté, co došlo k objevení jeho výbušných vlastností. (Keegan 1993: 319).

Na začátku čtrnáctého století došlo k objevu, že když se střelný prach a projektil uzavřou do trubice, tak výbuch střelného prachu vypudí projektil z trubice do stanoveného směru a na výraznou vzdálenost. Poprvé byl střelný prach ve stoleté válce použit v bitvě u Kresčaku, ale

v žádném případě neměl žádný vliv na její výsledek (Featherstone 2001: 228).

Z roku 1326 se zachovala kresba na níž je zobrazena nádoba, ze které vyčnívá velký šíp, mířící na bránu pevnosti. Během patnáctého století došlo k pokroku ve výrobě a také v používání děl. Děla získala trubicovitý tvar a šípy byly vystřídány dělovými koulemi. Děla se využívala především při obléhání pevností, protože jejich střely byly zpočátku velmi nepřesné, což během obléhání pevností nebyl až takový problém. Navíc tehdejší děla nebyla mobilní a mohla být tak využita jen v oblastech, které měli jejich majitelé plně pod svojí kontrolou. Aby se děla mohla stát součástí polního válčení, tak by musela držet krok během náročných přesunů se zbytkem armády a zároveň by musela být schopna rychle opustit bojiště v případě ústupu, čehož tehdejší děla nebyla schopna. Je sice historicky dokázáno, že děla byla součástí bitvy u Azincourtu, ale dokázala lépe dělat hluk na bojišti, než efektivně mířit a zneškodnit nepřítele. Ale již o necelých čtyřicet let po bitvě u Azincourtu dokázali Francouzi využít střelby z děl k probourání anglických pevností, díky čemuž vypudili Angličany v posledních letech stoleté války z Normandie a Akvitánie (Keegan 1993: 320-321).

4.2 Nové složení a vznik stálé armády

V průběhu stoleté války a obecně během celého období vrcholného a pozdního středověku došlo k výrazné proměně pěchoty, v armádě se stále více uplatňovali lučištníci. Pěchota obecně ztratila během celého čtrnáctého a patnáctého století kvalitativně i kvantitativně na významu. Například anglického tažení do Skotska z roku 1335 se účastnilo zhruba 15 000 mužů, z toho bylo 4 000 jízdních lučištníků, 3 200 mužů ve zbroji a 7 800 pěšáků, z toho byla více jak polovina lučištníků. Tento fakt je zcela patrný také ze složení anglických armád vyslaných z anglického území na území severní Francie během stoleté války. Kopiníci a pikovníci

postupně začali z anglické armády mizet a byli nahrazováni lučištníky, kteří pokud plnili funkce pěšáků, tak měli k dispozici koně, aby se mohli rychleji přemísťovat. Ve Francii Jan Dobrý a jeho následovníci dávali přednost najímání španělských nebo italských střelců s kušemi před městskými kontingenty, které považovali za neúčinné a politicky nebezpečné- pokud by se jednotlivá města od krále odvrátila, tak by pak král nemusel disponovat dostatkem vojenské síly pro obranu země. Na druhou stranu po některých městech francouzští králové požadovali menší kontingenty střelců a pavézníků. Podobný trend lze zaznamenat také na území italských městských států, kde v roce 1425 vznikla mezi Florencií a Benátkami Liga, kde mělo být 8 000 jezdců a pouze 3 000 pěšáků (Contamine 2004: 163-164).

Během stoleté války došlo k další výrazné transformaci ve vojenství, která změnila dosavadní způsob válčení a také vzájemné vztahy mezi panovníkem a jeho poddanými. Začala se formovat první stálá vojska, která tak nahradila dosavadní systém odvodů. Panovník tak disponoval stálým vojskem, které mohlo být okamžitě nasazeno při obraně země a král se již nemusel spoléhat na své vazaly, kteří měli povinnost poskytnout panovníkovi vojáky. Vladce si tak zároveň upevňoval také svoji politickou moc. Existence stálé armády byla však pro panovníka velmi finančně náročná, proto museli občané království platit daně, ze kterých byly vypláceny platy vojáků.

Státy vytvářejí své ozbrojené síly tak, aby mohly naplnit své ambice a cíle. Tak tomu bylo i v Anglii v pozdním středověku, kde se vojenské instituce definovaly ve třech základních ohledech. *„Zprvé šlo o společnost, kde feudální režim už nebyl lidskou realitou a pomalu se proměnil v režim definovaný jinými typy závislostí; z toho vyplynula nutnost ustavit nové osobní vazby mezi mocnými a lidmi schopnými sloužit jim ve válce. Druhým podstatným rysem bylo, že hlavní anglická síla spočívala v používání long bow, ve zbrani spíše lidové než aristokratické, a z toho pramenila nutnost hledat vojáky ve všech vrstvách*

populace, bez ohledu na jejich právní postavení, aby se získal dostatečný počet vysoce kvalifikovaných lučištníků. Třetí významný pohled tvořila dobytvačná vnější politika, v jejím důsledku bylo nutné vysílat do Skotka, do Irska, případně do Walesu, ale zejména a především za moře expediční sbory.“ Takto vyslané posádky musely být připraveny bojovat na cizím území i několik let (Contamine 2004: 180-181).

Ke skutečnosti, aby vzniklo trvalé vojsko, je potřeba několik základních podmínek. Nejdůležitější podmínkou je existence pravidelných a stabilních struktur, tedy pravidelné doplňování početních stavů vojska. Druhou podmínkou je fakt, že vládci musejí být přesvědčeni, že udržování a placení vojska i v době míru jim zajistí nadřazenost a také oporu, kterou by jim ojedinělé mobilizace nezajistily. Další podmínkou je fakt, že ve společnosti musí být dostatek mladých mužů, kteří jsou ochotni sloužit vlasti a přijmout armádní život se vším všudy. Poslední podmínkou je schopnost vládce zajistit dostatek financí na vydržování takového vojska, což v praxi znamená zavedení trvalého systému výběru daní. Všechny tyto podmínky naplňovalo francouzské království za panování rodu Valois, jmenovitě za vlády Karla V., neboť došlo k zavedení stálých daní, společnost se cítila ohrožena vnějším nebezpečím, a tak podporovala zavedení stálého vojska, s čímž také souhlasila francouzská šlechta.

Proto došlo k zavedení stálých oddílů obrněnců, pěšáků a také jízdních střelců. V prvních letech vlády Karla VI. došlo k finanční krizi, a tak se část stálého vojska rozpadla, stálé oddíly zůstali jen v Normandii a na jihozápadě francouzského panství. Za vlády Karla VII. došlo k další změně, neboť válečníci propuštění z armády žili nekontrolovaným stylem života, a tak se je král Karel VII. pokusil začlenit do pohraničních posádek v blízkosti území, která ještě nebyla pod královskou kontrolou. Zde nastal problém, protože válečníci žijících na území ovládaném francouzskými králi byli závislí na velmožích. Proto se král snažil toto privilegium zrušit a požadoval, aby válečníci žijící na francouzském území plnili pouze králi příkazy a sloužili pouze jemu. Mezi léty 1445–1446 došlo

k vytvoření stálé armády zhruba o počtu 7 200 mužů, z toho polovina lučištníků, kteří se účastnili bojů v posledních letech stoleté války a přispěli k vyhnání Angličanů z Normandie a z dalším částí francouzského území. Tyto početní stavy byly dodržovány až do roku 1475, kdy nástupce Karla VII., jeho syn Ludvík XI., nechal vytvořit stálou armádu pěchoty, kde sloužili například i němečtí žoldnéři. Vytvoření stálých vojsk dovolilo kolektivní výcvik jezdeckva a pěchoty, což ve výsledku vedlo k větší organizovanosti armády během bitev, díky tomu se také rozvíjela hierarchie uvnitř armády a mimo jiné to také vedlo k nošení uniforem. Tento proces vytváření stálých armád byl teprve na začátku své dlouhé cesty, avšak právě stoletá válka byla jednou z příčin jejich postupného etablování (Contamine 2004: 197-202).

Díky vzniku a etablování stálé armády muselo dojít k vypsání daní, ze kterých byla placena stálá armáda placena. Když v roce 1337 propukla stoletá válka, nechal král Eduard III. vypsat daně, výše těchto sazeb ale přesáhla daně, které byly vypsány Eduardem I. během jeho válečných tažení. Eduard III. tak částečně ztratil přízeň pozemkových vlastníků, bankéřů a obchodníků (Griffiths 1999: 164). V době Eduarda III. byl značný rozdíl v platech mezi urozenými a neurozenými vojáky, přesto si neurozený voják mohl vydělat až třikrát více než rolník. Mnohem vyšší platy než pěchota, ve které měli vyšší statut pouze ženisté a lučištníci, což se odrazilo přirozeně na jejich platech, pobíralo jezdeckvo. Vévoda pobíral 13 šilinků a čtyři pence, hrabě šest šilinků a osm pencí, žold korouhevního rytíře činil čtyři šilinky, řadového rytíře dva šilinky a páže pouze jeden šilink za denní službu (Nicolle 2000: 17).

5 Vliv stoleté války na změny společenského uspořádání

Stoletá válka nepřispěla pouze k proměně vojenství, ale přinesla důležité společenské změny, které přispěly k vyšší moci státu. Ve

středověké Evropě existovaly tři tradiční stavy společnosti: duchovenstvo, rytíři a rolníci. Všechny tyto stavy prošly v posledním období středověku, tedy v době stoleté války, jistými proměnami. *„Ve 14. století se zdálo, že toto schéma je překonáno. Stále vyšší počet rolníků se dostal na hranici svých možností, přestal mít prospěch z dlouhodobého trendu obdělávání panenské půdy a z růstu cen zemědělských výrobků.“* V té samé době, kdy se většina rolníků dostala do zjevných existenčních problémů, byl zpochybněn smysl zbylých dvou tříd. Duchovenstvo ztrácelo své postavení kvůli vnitřním rozporům uvnitř církve a také kvůli nutnosti provést důležité reformy, které se stále odkládaly. Rytíři ztráceli své postavení kvůli změně v dosavadním válčení, dále kvůli ubývání zahraničních výprav a především kvůli silnější roli centrální moci, která zajišťovala veřejný mír. Vedle těchto tří tradičních vrstev se začal utvářet nový stav buržoazie, který představovali obchodníci a řemeslníci. Jediným kritériem úspěchu tohoto stavu byly peníze. Buržoazie však také začala určovat orientaci hospodářství a také vznášela politické požadavky a nároky (Carpentier 2003: 235-236).

Díky stoleté válce mohlo dojít v Evropě ke zrodu moderního kapitalismu. Angličtí obchodníci vyváželi až do 14. století vlnu do Flander, kde z ní vyráběli sukno. Vlámští měšťané se však dostali do sporu s jejich vládcem, kterého podpořil i francouzský král, a tak část vlámských soukeníků odešla do Anglie, které se tak naskytla příležitost naučit se zpracovávat vlnu tak, aby z ní vyrobili sukno. Tomuto novému průmyslu chtěl pomoci také anglický král Eduard III., který zakázal do Anglie dovážet zahraniční sukno a tkaniny a také zakázal export vlny na pevninu. Tyto zákazy trvaly pouze do roku 1337, kdy začala stoletá válka a Eduard III. si potřeboval zajistit podporu vlámských spojenců, přesto však na vývoz vlny zatížil výrazným clem.

Proces výroby dokonalého sukna je nesmírně složitý a zahrnuje několik fází. Podle dobových názorů měla být každá z těchto fází realizovaná jinou korporací. Proto obchodníky se sukrem lákala možnost

nakoupit velké množství vlny, nechat ji zpracovat dělníky, kterým by za to platil mzdu a sám by prodal hotový výrobek. Prodejce sukna by se nemusel již zatěžovat složitým procesem výroby, který byl typický pro středověkou společnost. Takovýto proces výroby však odporoval cechovním zásadám, proto se tento nový způsob výroby přesouval na venkov, kde podnikatelé začali stavět manufaktury. V těchto továrnách vyráběli zaměstnanci ze surové vlny sukno, za jehož prodej dostávali od zaměstnavatele mzdu.

Jistí kapitalisté se v Anglii těšili podpory krále, mezi ně patřil například William Canynges, kterému anglický král Eduard IV. pomáhal v jeho podnikání. Napsal například dopis dánskému králi, kterému doporučil služby svého poddaného. Angličtí obchodníci postupně zaujali na pevnině místo hanzovní ligy. Navíc tito obchodníci sami v Anglii nahradili italské bankéře, kteří půjčovali anglickému králi na válečná tažení. Eduard III. si půjčoval vysoké částky od florentských bankéřů, které však odmítl ve stanovené lhůtě splatit, a tak řada florentských bankovních domů zkrachovala. Stoletá válka tedy kvůli svým vysokým finančním nákladům také přispěla k rozvoji bankovníctví, se kterým je nutně spojena jistá byrokracie, což je také jeden ze základních znaků moderního státu (Maurois 1995: 140-142).

Důležitým momentem pro francouzské království i francouzskou společnost byla porážka v bitvě u Poitiers roku 1356, kde byl zajat francouzský král Jan Dobrý. Francouzská armáda opět podlehla mnohem méně početné anglické armádě vedené Černým princem. Ve francouzské společnosti zavládl zmatek a šlechta se dostala do nelibosti. Lid ji obviňoval, že se v bitvě nezachovala tak, jak měla a navíc se množily obvinění, že šlechta tuto zradu dopředu plánovala. Společnost dále pochybovala o smyslu vypsání daní, domnívala se, že vybrané obnosy nebyly správně použity. Janův syn ihned po zajetí svého otce svolal do Paříže generální stavy a požadoval od nich rady, jak by měl být jeho otec zachráněn a také, jak by měla být nadále vedena válka. Generální stavy

vznesly požadavek na odvolání všech králových rádců, kteří podle jejich mínění zavinili tuto krizi. Stavové dále navrhly, že samy jmenují 28 králových rádců, kteří by měli stejné pravomoci, jako má král. Na přelomu let v zimě 1356–1357 se zvedla vlna odporu proti změně hodnoty mince. Králův syn, který neměl politickou podporu ani finance, přijal požadavky stávkujícího lidu a změnil hodnotu mince a poté přijal také požadavky generálních stavů. Generální stavové navíc samy dohlížely na vybírání daní, které schválily, chtěly tak zamezit plýtvání. Všechna tato opatření zbavila dauphina, jak se označoval prvorozený syn krále, možnosti jednat bez svolení generálních stavů, navíc se zavázal, že nebude jeden rok měnit hodnotu mince. Francouzské království se v tomto období posunulo k jisté kontrolované demokracii, kdy král již nebyl absolutním vládcem, ale byl pod dohledem generálních stavů (Coulet 2003: 250-251).

Během stoleté války došlo také k sociálním a politickým změnám na Britských ostrovech. Anglický panovník měl mnohem silnější postavení než jeho francouzský protějšek, od patnáctého století byl navíc osločován „Veličenstvo“, což ještě více upevňovalo jeho již tak silné postavení. Na Britských ostrovech byla také lépe fungující administrativa, která tak umožňovala vládci lépe spravovat své panství. *„Chapadla královské administrativy - umožňující uskutečňovat rozhodnutí, vybírat schválené daně a vykonávat schválená opatření - sahala všemi směry s výjimkou severu a západu až do nejzazších koutů Britských ostrovů.“*

Důležitou roli hrál na ostrovním království parlament. Již za vlády Eduarda I. byla nutnost hledat konsensus mezi panovníkem a parlamentem, aby bylo možné uskutečnit rozhodnutí, která měl panovník na mysli. Parlament, ve kterém si vydobyli práva také zástupci třetí stavu, se scházel stále častěji, v letech 1327–1437 průměrně jednou ročně. Častější zasedání parlamentu bylo způsobeno potřebou materiální pomoci během války, podporou během politických krizí a také touhou po bohatství šlechticů, měšťanů a drobných pozemkových vlastníků. Panovník tedy potřeboval, aby parlament schválil daně, které by pokryly

jeho finanční potřeby na válku s Francií. Podobně jako díky rozvoji bankovníctví se také díky efektivnímu výběru daní rozvíjela byrokracie. Od konce stoleté války se parlament již tak často nescházel, mezi léty 1453–1509 průměrně pouze jednou za tři roky. Spolu se vstupem třetího stavu společnosti do parlamentu souvisí také větší zapojení běžných obyvatel do politického dění ve státě. Zástupci třetího stavu, kteří již byli členy parlamentu, informovali své voliče o politickém dění v zemi. Samotní voliči po tom toužili a navíc to byli právě voliči, kdo platil daně a především kdo vysílal své zástupce do parlamentu, proto zvolení zástupci informovali své voliče, aby si zajistili jejich podporu. Parlament se stal rovněž nejvyšší soudní instancí v zemi (Griffiths 1999: 189-191). Existence fungujícího soudnictví je dle definice Andrew Heywooda také jeden ze základních znaků moderního státu.

6 Stoletá válka

Jak již bylo zmíněno, válka odstartovala roku 1337 jako čistě dynastický konflikt mezi Filipem VI. z rodu Valois a anglickým králem Eduardem III. z rodu Plantagetů. Toto válečné období je důsledkem sňatku Jindřicha II. Plantageneta, který byl hrabětem z Anjou a poté se také stal anglickým králem s Eleonorou Akvitánskou. Díky tomuto sňatku se stal také pánem Akvitánie. *„Válka započatá jako čistě feudální konflikt změnila svůj charakter a postupně zrodila na obou stranách kanálu La Manche vlastenecké cítění, které ve Francii ztělesňuje Jana z Arku“* (Ferro 2006: 67-68).

6.1 První fáze války

Jak jsem již zmínil, stoletá válka odstartovala roku 1337. Francouzi se neustále vměšovali do anglických záležitostí ve Skotsku a ochraňovali skotského krále Davida II., Angličané zároveň odmítali sloužit svému

lennímu pánovi, proto anglický král Eduard III. tento vazalský slib vypověděl. Francouzský král Filip VI. reagoval invazí do Gaskoňska (Davies 2000b: 350). Již v roce následujícím vyslal král Eduard III. do Francie první válečné jednotky, které se vylodily v Antverpách. V prvních letech války došlo k významné námořní bitvě u Sluys, kde v roce 1340 padlo čtyřicet tisíc francouzských vojáků. Dalším významným anglickým válečným podnikem bylo kresčacké tažení započaté v roce 1346. Po bitvě u Kresčaku bylo vyhlášeno příměří, protože francouzské království bylo v letech 1347–1349 zasaženo epidemií moru, která odradila Angličany od zahájení dalších bojů (Davies 2000a: 347-348). Mezi nejvýznamnější válečná střetnutí první etapy stoleté války patří kromě bitvy u Kresčaku z roku 1346 a také bitva u Poitiers, která se odehrála roku 1356. V obou těchto bitvách zvítězilo anglické vojsko především díky svým lučištníkům a také díky lepší organizovanosti a disciplinovanosti své armády.

6.1.1 Bitva u Kresčaku

Bitva u Kresčaku byla první významnou bitvou stoleté války, která skončila drtivým vítězstvím anglického panovníka Eduarda III., který porazil vojska francouzského krále Filipa VI. z rodu Valois a jeho spojenců. Kdyby nebylo anglického vítězství u Kresčaku, lze jen těžko předpokládat, že by došlo ke stoleté válce jako takové. Kampaň, která předcházela střetnutí u Kresčaku, odstartovala 12. července 1346, kdy se anglická flotila vylodila na francouzském poloostrovu Cotentin, přesněji cílem bylo St–Vaast–la–Hougue. Tato operace se nakonec stala největší obojživelnou operací stoleté války, ani vylodění v Normandii pod vedením Jindřicha V. nepřekonalu invazi Eduarda III. z léta 1346. Trvalo několik dní, než byly z lodí vyloženy zásoby a vyvedeni koně. Dne 18. července vyrazila Eduardova armáda z La Hougue a začalo dobývání země.

Začala tedy šestitýdenní kampaň, která vyvrcholila střetnutím

u Kresčaku 26. srpna 1346. Během této několika týdenní kampaně došlo mimo jiné k dobytí města Caen a také k záměrnému drancování krajiny, kterou táhlo anglické vojsko. Eduard III. tím chtěl vyprovokovat svého protějška Filipa VI. k chybnému rozhodnutí, což se mu nakonec podařilo. Po dobytí Caen bylo zajato několik francouzských šlechticů, za které Eduard III. nepožadoval žádné výkupné, ale nařídil je přepravit do Anglie. Kampaň předcházející bitvě se ale neobešla bez královských ceremonií, mezi které lze zařadit například pasování prince Waleského a několika šlechticů na rytíře, čímž chtěl Eduard III. zvýšit bojovou morálku své armády.

Důležité pro Eduardovu kampaň bylo překročení rozvodněných řek Sieny a Sommy a zničení některých mostů. Místo pro bitvu nebylo podle mnoha zcela historiků náhodné. Eduard III. záměrně vybral místo, které mu poskytlo strategickou výhodu, ale především eliminovalo útočnou sílu nepřítele, který byl navíc donucen na tomto místě bojovat. Bitva u Kresčaku není významná jen vítězstvím méně početné anglické armády nad francouzským protivníkem, ale má i další důležitý význam. Pokud by v této bitvě byl Eduard III. poražen, tak by jen těžko mohlo nastat období bojů, které je dnes označováno jako stoletá válka (Ayton 2005: 1-8).

Bitva začala až v odpoledních hodinách a nejbližší nepříteli byly oddíly prince Waleského, teprve šestnáctiletého syna Eduarda III., jenž velel v bitvě Angličanům. Francouzi před bitvou rozvinuli zlatou korouhev Oriflamme, což značilo, že nebudou brát žádné zajatce. Na rozkaz krále Filipa VI. jako první vyrazily vpřed oddíly janovských střelců s kušemi, které měly za úkol narušit řady nepřítele, aby následných mezer využila francouzská jízda. Janovští střelci s kušemi měli tu nevýhodu, že začalo pršet a tětivy jejich kuší navlhly a ztratily tak svoji pružnost, čímž se zkrátil dostřel jejich střel, naopak angličtí lučištníci své tětivy uchovali v suchu, čímž získali nad nepřítelem výhodu. Angličané zasypali své protivníky obloukovou střelnou z dlouhých luků a také palbou z děl. Janované byli navíc do bitvy vysláni bez pavéz, tedy štítů, se kterými byli zvyklí bojovat

na italském území, a tak byli přemoženi a dali se na ústup. Jako další se rozhodl s jízdou zaútočit francouzský hrabě z Alençonu, který se i se svým oddílem přehnal přes ustupující francouzskou pěchotu a janovské střelce a způsobil tak další ztráty na životech, tento útok byl však předem odsouzen k záhubě. Poté provedla útok francouzská jízda, která však musela v rozbahněném terénu útočit do kopce za neustálé střelby anglických lučištníků. Útok jízdy byl tak odražen a do ofenzívy přešli angličtí těžkooděnci, kteří napadli zaskočené Francouze. Podobně jako předešlé francouzské útoky dopadl také útok českého krále Jana Lucemburského, který, stejně jako hrabě z Alençonu, v bitvě zemřel. Francouzi poté provedli ještě řadu útoků s jízdou, ale všechny byly odraženy. Poté zaútočili angličtí těžkooděnci, většina francouzského vojska uprchla, a nakonec musel utéci i poražený král Filip VI., který se uchýlil do bezpečí blízkého hradu. Angličané zvítězili díky dokonalé taktice, dokázali využít své postavení na vyvýšeném místě, čímž eliminovali francouzskou jízdu a neustálou střelbou z dlouhých luků způsobovali Francouzům ztráty (Nicolle 2000: 61-80).

Anglická armáda přijala moderní způsob válčení, díky kterému v této bitvě zvítězila. Jednalo se především o disciplínu, neurození válečníci respektovali pokyny svých velitelů, kteří mezi sebou koordinovali útoky. Dále se Angličané opírali o moderní technologie, které dokázali efektivně využít. Porážku francouzského vojska zapříčinila značná neorganizovanost francouzských útoků. Jednotliví feudálové se neřídili rozkazy a podnikali svéhlavé útoky, čímž oslabovali armádu jako celek. Francouzská armáda se spoléhala na tradiční způsob válčení, který byl založen především na síle jezdeckva, které však nedokázalo porazit anglické lučištníky.

6.1.2 Bitva u Poitiers

Kampaň předcházející samotné bitvě začala na podzim roku 1355, kdy se vojsko vedené Černým princem vylodilo v Guyenne, zde nejprve byli potrestáni místní obyvatelé, kteří projevíli věrnost francouzskému králi Janu Dobrému, jenž toto území zkonfiskoval. Na pomoc anglickému vojsku přišli vojáci vyslaní Karlem Navarrským, který vedl spor s Janem Dobrým. Poté začal Černým princ se systematickým napadáním francouzského území, cílem bylo shromáždit bohatství, které by převýšilo náklady na válečné tažení. V té samé době na francouzském území operovalo druhé anglické vojsko vedené Henrym z Grosmontu, vévodou Lancasterským. Cíl těchto dvou oddělených tažení byl zřejmý, rozdělit francouzské síly, poté se spojit a podstoupit rozhodující střet s oslabenou francouzskou armádou. K tomu však nedošlo, protože francouzská armáda použila řeku Loiru jako přírodní překážku k tomu, aby zabránila spojení těchto dvou armád. Francouzi navíc ničili mosty a hlídali brody, zamezili tak setkání Černého prince s vévodou z Lancasteru.

Černý princ se dal se svým vojskem na ústup před pronásledujícím královským vojskem, Edward z Woodstocku nehodlal přijít o vozy naložené zlatem, které mělo sloužit k dalšímu financování války, proto ustupoval pomaleji, protože vozy byly přetíženy kořistí a nebyly v dobrém stavu. Anglické vojsko ustupovalo, dokud mohlo, až nakonec bylo francouzským vojskem předstiženo, to už angličtí generálové volali po bitvě, k níž také nakonec došlo. K samotné bitvě se schylovalo 18. září 1356. Anglické vojsko čítalo zhruba dva tisíce mužů v úplné zbroji, kolem čtyř tisíc lučištníků a necelé dva tisíce neurozených zbrojnošů, francouzská armáda vedená samotným francouzským králem Janem Dobrým byla více jak dvakrát početnější (Kovařík 2006: 21-39).

Anglické vojsko zaujalo strategické postavení na kopci a po obou stranách byli rozestavěni lučištníci, kteří měli za úkol krýt hlavní část anglického vojska. Jednalo se takřka o analogii bitvy u Kresčaku, kde také početnější francouzská armáda prohrála s méně početnou anglickou

armádou, která zvítězila především díky výhodnějšímu strategickému postavení a díky dobré válečné strategii (Coulet 2003: 250).

K bitvě prozatím nedošlo, protože na místo dorazili dva církevní kardinálové, kteří se bitvě pokusili zabránit. Oni samotní se stali tlumočníky mezi oběma stranami, princ Waleský byl ochotnější sjednat příměří než jeho protivník, nabídl, že přenechá svému protivníkovi, vše co během dosavadního tažení dobyl včetně jeho zajatců. Francouzský král však požadoval, aby se mu Černý princ a dalších sto rytířů vzdalo a prohlásilo se za francouzské zajatce, a díky tomu veškeré jednání o příměří zkrachovala.

Angličané ale využili poskytnutého času na vylepšení svého obranného postavení. Samotná bitva tedy začala 19. září 1356. Černý princ přikázal, aby nebyli bráni žádní zajatci, dokud to on sám nepovolí, snažil se tak minimalizovat nekázeň v armádě, která by mohla nastat v momentě, kdy by se angličtí vojáci začali hnát za tučnou kořistí a opustili by tak své pozice. Útok začali Francouzi, kteří vyslali část svého jezdeckta, aby zaútočil na lučištníky a vytvořil tak malou mezeru, kterou měli rozšířit pěší obrněnci. Jenže před útokem došlo k rozepři mezi veliteli této části armády a každý se svojí částí jezdců zaútočil odděleně, oba útoky dopadly stejně neúspěšně. Opět se zde tedy projevila slabost francouzské feudální armády, která byla nejen špatně organizovaná ale především nedisciplinovaná.

Poté následoval útok družiny dauphina Karla, nyní se již francouzští pěší obrněnci dostali do střetu s anglickou armádou, konkrétně s oddíly které vedl hrabě ze Salisbury. Boj byl dlouhý a Francouzům se částečně podařilo prolomit anglické řady, ty však dokázali vyplnit muži z oddílů vedených Černým princem. Jelikož se samotný boj dostal do blízkosti samotného následníka trůnu, tak se jeho rádci rozhodli ustoupit, ale poté co se dala na ústup dauphinova družina, tak se z boje stály také oddíly vedené vévodou Orleánským, pod jehož ochranou byli druzí dva synové Jana Dobrého Ludvík a Jan. Když byli královi synové v bezpečí, tak se

část rytířů opět svévolně rozhodla opustit družiny, do kterých byli zařazeni a podpořili útok třetí části francouzské armády. Právě útok třetí části francouzské armády vedený samotným Janem Dobrým měl rozhodnout o osudu bitvy. Obě armády bojovaly muž proti muži a v tento moment se udál nejdůležitější okamžik celé bitvy. Část anglického jezdeckva objela francouzskou armádu a zaútočila na ni z boku, francouzský šik se zhroutil a zbytek armády začal pomalu ustupovat. Poté přešlo do ofenzívy anglické vojsko, Francouzi a jejich spojenci byli poraženi (Nicolle 2004: 44-78).

Král Jan Dobrý a jeho nejmladší syn Filip se pokusili o útěk z bojiště, ale byli zajati. Černý princ se poté i se svým vojskem a veškerou svojí kořistí přesunul do Bordeaux. Opět se prokázalo, že nadešel konec rytířských neukázněných vojsk, ve kterých vládla prakticky anarchie a rytířské zvyklosti. Nadešel čas profesionálních a především disciplinovaných vojsk (Coulet 2003: 250). Anglická armáda vyznávající moderní typ válčení, opět porazila nespolehlivé feudální vojsko francouzského krále, které se nepoučilo z porážky u Kresčaku a dopustilo se stejných chyb. Anglická armáda se opět mohla spolehnout na své lučištníky, kteří odrazili útoky francouzského jezdeckva, naopak francouzské jezdeckvo nedokázalo porazit anglické lučištníky.

6.1.3 Mír z Brétigny

Poté co byli král Jan Dobrý a jeho nejmladší syn Filip převezeni do Londýna, začalo dlouhé jednání a příměří a také o výkupném nejen za královské zajatce. Roku 1359 došlo k dohodě v podobě londýnské smlouvy, ve které král Jan Dobrý souhlasil s podmínkami míru, anglickému králi připadlo území od Calais až po Pyreneje, tedy celá západní Francie, navíc bylo stanoveno vysoké výkupné, které mělo být spláceno v pravidelných splátkách. Pokud by došlo k nějakým problémům při předání stanoveného území nebo placení výkupného měl anglický král

právo vyslat do Francie vojsko, které by bylo navíc placeno francouzským králem. Se zněním této smlouvy se však nehodlal smířit dauphin Karel, který do Paříže svolal generální stavy, jejichž odpověď byla jasná, rozhodly se vést proti anglickému panovníkovi válku, protože podle nich byla tato smlouva urážkou francouzského lidu.

Na tento fakt okamžitě reagoval anglický král Eduard III., který začal svolávat vojsko. Shromáždil kolem jedenácti tisíc mužů a další tři tisíce mužů se k němu mělo připojit v Calais. Jedinou nesnází pro anglického krále byla skutečnost, že loďstvo složeno z více jak tisícovky lodí vyplulo až v říjnu, což znamenalo zimní tažení, Eduard si byl jist svým vítězstvím, proto invazi neodložil. Na podzim 1359 vyrazila anglická armáda z Calais do Remeše, kde se chtěl Eduard III. nechat korunovat francouzským králem. Francouzská armáda již poučená z předchozích nezdarů se rozhodla vyhýbat rozhodujícímu střetnutí a soustředila se na obranu opevněných měst, která mohla odolat útoku. Zrodila se tak nová strategie spočívající na vyhýbání se rozhodující bitvě, která přinesla Francii záchranu a také vítězství ve stoleté válce. Eduard III. dorazil do Remeše, brány města však zůstaly zavřeny a obléhání bylo neúspěšné, a tak se anglická armáda vydala plenit do Burgundska. Následujícího roku vytáhl Eduard III. na Paříž, počátkem dubna ji oblehl, ale dopadl stejně jako u Remeše a po neúspěšném obléhání se stáhl.

Během obléhání Paříže došlo na anglickém pobřeží k nečekané události, došlo k vylodění francouzské armády, která měla za úkol osvobodit krále Jana Dobrého, tento pokus však skončil neúspěchem. Angličané královského zajatce přemístili do londýnského Toweru, kde byl z jejich pohledu v bezpečí. Po ústupu anglické armády od Paříže začala další kola jednání o míru, vrcholem těchto jednání je mírová smlouva z Brétigny, kterou podepsali oba panovníci v květnu 1360.

Smlouva z Brétigny zmírňovala podmínky londýnské smlouvy, bylo sníženo výkupné za krále Jana Dobrého a také anglický král již nepožadoval tak rozsáhlé území, přesto získal takřka třetinu

francouzského území. Důležitým bodem pro Eduarda III. bylo, že získal svrchovanost nad Calais a Guyenne a již nebyl leníkem francouzského krále. Eduard III. se naopak vzdal nároku na francouzský trůn, nadále požadoval čtyřicet rukojmí jako zálohu za placení výkupného, těchto čtyřicet osob mělo představovat výkvět francouzské šlechty, včetně dvou králových synů. V létě 1360 byl král převezen z Londýna do Calais, kde vyčkal do října téhož roku, kdy byla zaplácena část výkupného a král spolu se svým synem byl propuštěn. Mnoho autorů historických kronik uvádí, že Francouzi neměli smlouvu z Brétigny podepisovat, protože se vzdali velkého počtu hradů a pevností, které by bylo obtížné pro Angličany dobýt (Tuchman 1987: 155-160).

Mírem z Brétigny skončila první etapa stoleté války, která přinesla mnoho novinek týkající se válečnictví, ale také společenského života. Ve vojenství se projevila převaha anglického vojska, opírajícího se především o lučištníky, dobrou strategii a disciplínu vojáků, nad francouzským feudálním vojskem, které bylo neorganizované, nedisciplinované a příliš se hledělo na rytířské ideály. Na konci první etapy války, však přišel syn zajatého Jana Dobrého s novou, již nerytířskou strategií: vyhýbal se rozhodující bitvě, čímž zachránil francouzské království od rozhodující porážky. Tato strategie byla využívána francouzskými králi i v dalších letech války.

Změny se udály také ve společenské rovině. Rytíři stále více ztráceli na významu, bylo to zapříčiněno porážkami v důležitých bitvách a také skutečností, že během bitev značné množství urozených rytířů zemřelo. Dalším důvodem úpadku šlechty byl stále silnější stát, který se již nemusel o šlechtu tolik opírat a zároveň přebíral i některé její povinnosti.

Občanům francouzského království se navíc nechtělo platit daně, které vedly pouze k porážce a značným územním ztrátám. Společenské změny se udály také v anglické společnosti, kde začala v armádě za mzdu sloužit vyšší šlechta, která to do té doby odmítala. Výsledkem první

etapy války byly značné finanční a územní zisky anglického panovníka, naopak anglický monarcha již nevznášel nárok na francouzský trůn, tento fakt lze považovat za jediný úspěch francouzské monarchie.

6.2 Druhá fáze války

V roce 1364 se stal francouzským panovníkem nejstarší syn Jana Dobrého dauphin Karel, který vládl Francii jako Karel V., vládu si vyzkoušel již v době, kdy byl jeho otec vězněn na Britských ostrovech, kam se dostal po prohrané bitvě u Poitiers. Karel V. se nehodlal smířit se zněním smlouvy z Brétigny, což vedlo k rozpoutání druhé etapy stoleté války a „*byl rozhodnut revidovat smlouvu z Brétigny, ale nejdříve musel uspořádat království i armádu*“ (Maurois 1994: 73). Již v roce 1369 král Karel V. prohlásil smlouvu z Brétigny za neplatnou, vyhlásil válku Eduardu III., a začala tak druhá etapa stoleté války.

Karel V. měl jasný cíl, získat zpět území, o něž přišel francouzský panovník během první etapy války. Královou strategií bylo vyhýbat se rozhodující bitvě a soustředit své útoky na méně chráněná místa, zejména na Akvitánii. Francouzský král dále usiloval o obnovení spojení s Kastilií kam vyslal vojenskou družinu, která pomohla zbavit trůnu krále Pedra, jehož místo zaujal jeho bratr Enrique, který podporoval francouzského krále v zápase s Anglií. Kastilie disponovala především silným loďstvem, a tak se Angličané obávali invaze na jejich území, což částečně zapříčinilo ochromení zámořských aktivit. Kastilské loďstvo vybojovalo důležité vítězství roku 1372 u La Rochelle, kde porazilo anglické loďstvo, které vezlo do Akvitánie nové vojáky, ale především peníze na jejich vyplácení, které tak nikdy nedorazily na místo určení.

Francouzský král na svoji stranu získal řadu šlechticů, kteří dříve přísahali věrnost anglickému králi. Karel V. vyjednával s jednotlivými feudály, díky čemuž připojil ke svému území město Limoges, které bylo věrné anglickému králi. Černý princ, ač vážně nemocný, reagoval útokem

na Limoges a až na několik vybraných jedinců jeho armáda nikoho neušetřila. Byl to poslední válečný čin tohoto chrabrého válečníka, který byl mnohými označován za výkvět rytířstva, začátkem roku 1371 odplul zpět do Anglie, kde po několika letech strávených v nemoci zemřel v roce 1376. Zemřel tedy o rok dříve než jeho otec Eduard III.

Smlouva z Brétigny přestala postupem času platit, Angličanům kromě Calais zůstalo v držení pouze území, které vlastnili před bitvou u Kresčaku. Anglie byla finančně vyčerpaná a nemohla tak vydržovat nákladná zahraniční vojska, navíc se proti anglickým feudálům začal zvedat odpor lidu. Třebaže bylo anglické vojsko výrazně silnější, nedokázalo porazit protivníka, který, poučen z minulosti, se vyhýbal rozhodujícímu střetnutí (Tuchman 1987: 206-223).

Od doby kdy Karel V. vyhlásil Anglii válku, se zcela změnil charakter válečných aktivit. V první etapě války bylo anglické království neustále v ofenzívě, ale v druhé fázi války došlo k výrazným změnám ve vedení války především na francouzské straně. Francouzi strategicky útočili na hrady a města, která byla v držení Angličanů, získali tak rozsáhlá území, dříve ovládaná Angličany. Když v roce 1377 zemřel Eduard III., tak Angličané drželi pevně v rukou pouze Bordeaux a Calais. V roce 1396 bylo podepsáno příměří na dobu třiceti let, avšak trvalo pouze devatenáct let, když ho porušil Jindřich V., který v roce 1415 odstartoval třetí a zároveň poslední etapu války. Během těchto devatenácti let míru došlo v obou zemích k občanským a politickým nepokojům, které ovlivnily další průběh války (Davies 2000b: 368-370).

6.2.1 Politický neklid ve francouzském království

Ve Francii vzplál boj o moc mezi orleánským a burgundským rodem. Po smrti Karla V. v roce 1380 se stal francouzským králem jeho syn, který vládl Francii jako Karel VI. Důvodem sporu bylo šílenství francouzského krále Karla VI., jeho stavu se snažily oba tyto tábory využít

k uchopení moci. Válka mezi oběma stranami vypukla v roce 1407, kdy nechal burgundský vévoda Jan Neohrožený zavraždit svého bratrance Ludvíka Orleánského. Právě této nestabilní politické situace využil anglický král Jindřich V., který v roce 1415 vpadl do Francie. Burgundský vévoda Jan Neohrožený přesvědčil část francouzské šlechty, aby podporovala anglického panovníka Jindřicha V. a společně s Angličany obsadil Paříž. Francie stále ještě doufala v usmíření s Burgundskem, ale poté co byl Jan Neohrožený zabit, byl všem nadějším konec. Manželka šíleného francouzského krále Karla VI. Isabela navíc přesvědčila svého manžela, aby provdal jejich dceru za Jindřicha V., z něhož se tak stal následník francouzského trůnu. Než se však mohl stát králem Francie tak zemřel a o tři měsíce později zemřel i šílenstvím posedlý král Karel VI. (Maurois 1994: 75-77).

6.2.2 Zmatky na Britských ostrovech

V podobných politických zmatcích se také nacházelo anglické království. Po smrti Eduarda III. nastoupil na anglický trůn syn zemřelého Černého prince Richard II., kterému bylo teprve deset let. Richard II. vládl až do roku 1399, kdy byl sesazen vnukem Eduarda III. Jindřichem Bolingbroke, který je znám především jako anglický král Jindřich IV., jehož matka byla dědičkou Lancasterského panství. Jindřich IV. vládl do své smrti do roku 1413, kdy na trůn nastoupil jeho syn Jindřich V., který po pouhých dvou letech vlády obnovil válku s Francií. Právě nástupem Jindřicha IV. na anglický trůn nastal boj o nástupnictví na anglický trůn, který pokračoval i po ukončení stoleté války. Kdyby Jindřich IV. zemřel bez potomků, tak by vznesl nárok na trůn Richard, vévoda z Yorku, který byl pravnukem Eduarda III. Richard tak obnovil dávné nepřátelství Yorků vůči králům z Lancasterské dynastie (Hay 2010: 125-127).

Výsledkem druhé etapy války bylo jisté uzdravení francouzského království za vlády Karla V., poté však přišel opět úpadek, kvůli šílenství

jeho nástupce Karla VI. Ve Francii vzplál boji mezi dvěma rody soupeřícími o moc, čehož využil Jindřich V. k opětovnému rozpoutání konfliktu. Politickému neklidu se nevyhnulo ani anglické království po smrti Eduarda III. Na anglický trůn nastoupil ještě nedospělý Richard II., který byl sesazen Jindřichem IV. z dynastie Lancasterů.

6.3 Třetí fáze války

6.3.1 Bitva u Azincourtu

Vyloděním armády anglického krále Jindřicha V., vládl od roku 1413, roku 1415 v Normandii odstartovala třetí a také poslední etapa stoleté války, která byla rovněž nejkrvavější částí tohoto feudálního sporu dvou evropských velmocí (Kumpera 2001: 67).

Jindřich V. intervenoval na francouzské území, aby obnovil své územní nároky na oblasti, které anglická koruna nejprve získala a poté ztratila v předešlých etapách války. Jindřichova armáda vyplula 11. srpna 1415 z anglického přístavu Portsmouth, loďstvo čítalo přibližně 1500 lodí, které přepravovaly zhruba 10 000 anglických vojáků, rovněž vysoký počet koní a také samozřejmě potraviny a další zásoby nezbytné pro takovou invazi. Místem pro vylodění byla zvolena pláž několik kilometrů od města Harfleur, které se také stalo prvním cílem Jindřichovi armády. Anglická armáda obléhala město více než měsíc, poté co došlo ke zhroucení jedné městské brány, se jeho obránci 22. září vzdali. Toto vítězství ale stálo Jindřicha V. mnoho času a navíc ztratil více jak třetinu armády, jeho muži byli buď mrtví, nebo byli zasaženi nemocemi. Dne 8. října se Jindřich V. se svou armádou vydal na cestu do Calais, která byla dlouhá téměř 200 kilometrů. Za více jak dva týdny, 24. října 1415, byli dostiženi francouzskou armádou vedenou Karlem VI., která čítala zhruba 20 000 mužů. Angličané se utábořili kolem vesnice Maisoncelles, kde se snažili najít přístřeší a najít poslední zbytky sil. Angličané byli po vyčerpávajícím

pochodu zesláblí a také vyhladovělí. Bitva se odehrála druhého dne (Kovařík 2006: 217-229).

Druhého dne obě armády zaujaly pozice mezi dvěma lesy a více než čtyři hodiny držely své pozice, Jindřich V. nejspíš doufal, že Francouzi zaútočí a jeho lučištníkům se je povede odrazit, jako tomu bylo například v bitvě u Poitiers, ale to se nestalo, a tak Angličané postoupili zhruba o 300 metrů směrem k francouzským liniím a angličtí lukostřelci začali se střelbou ze svých dlouhých luků. Poté se francouzské jezdeckvo pokusilo prolomit linii nepřítele, ale to se jim díky anglickým lučištníkům nepodařilo a vydalo se na ústup, ale cestu jim zatarasila postupující francouzská pěchota, a tak došlo ke srážce obou skupin francouzské armády. Pěchota i přes tomto střet s vlastními jezdci postupovala dále proti linii nepřítele, ale opět byla donucena k ústupu. Poté zaútočila anglická pěchota společně s lučištníky, kteří odhodili své luky a vydali se vstříc nepříteli s meči v ruce nebo se zbraněmi, které před tím ztratili francouzští vojáci. Poté následoval velmi krvavý střet, ve kterém zvítězili Angličané. Zranění Francouzi byli zajati a odvedeni do týla anglické armády, kde zůstávali pod neustálým dohledem. Na francouzské straně stále zůstávala jejich třetí linie a to část jezdeckva. Jindřich V. se obával, že pokud zaútočí francouzské jezdeckvo na anglické přední linie, tak by zajatci mohli přemoci své věznitele a napadnout anglickou armádu ze zadu, proto vydal rozkaz, aby byla většina vězňů zabita. To se však netýkalo nejbohatších francouzských vězňů, kteří byli ušetřeni kvůli vysokému výkupnému.

Večer po vítězné bitvě si Jindřich V. sezval anglické i francouzské posly, kteří sledovali bitvu z nevšedního pohledu, aby nějak nazvali tento anglický triumf. Toto střetnutí bylo nazváno bitvou u Azincourtu, podle nejbližšího opevněného místa. Následujícího dne se vydal Jindřich V. se svým vojskem, zajatci, raněnými i válečnou kořistí na pochod do Calais, kam dorazil o několik dní později spolu s dvěma tisíci vězni a tučnou válečnou kořistí. Část zajatců byla ještě zabita před odchodem z bojiště,

protože bylo jasné, že by za ně žádné výkupné Angličané nezískali. Poté anglický král odplul zpět do Londýna, kde se těšil obrovské popularitě občanů, právě díky vyhrané bitvě u Azincourtu (Keegan 1978: 72-80).

Po vítězství v bitvě u Azincourtu uznal vévoda burgundský oprávněnost Jindřichova požadavku na francouzský trůn. V roce 1418 obsadil Jan Neohrožený Paříž na úkor Armagnaků, kteří byli z města vyhnáni. Vévoda burgundský vedl jednání mezi anglickým panovníkem Jindřichem V. a dauphinem, budoucím francouzským králem Karlem VII. Ke smíru docházelo také ve sporu mezi Burgundčany a Armagnaky, jenže během konečného jednání došlo k příměří, během které byl zabit Jan Neohrožený. Na vraždu svého otce reagoval jeho syn Filip Dobrý podepsáním smlouvy z Troyes, která znamenala vydání francouzského království do rukou Plantagenetů: *„Smlouva zachovala zcela fiktivní autoritu Karla VI. až do jeho smrti. Jindřich V. se oženil s Kateřinou Francouzskou a stal se tak „synem“ královým a „přímým dědicem“ království. Měl „vládnout veřejným záležitostem království“, pokud by tak nemohl činit panovník“* (Coulet 2003: 262-263).

6.3.2 Zlom ve válce

Jindřich V. však zemřel o tři měsíce dříve než Karel VI., a tak se nikdy nestal francouzským panovníkem. Po smrti obou panovníků roku 1422 nastaly v zemi zmatky, o francouzský trůn se mohl ucházet Jindřichův ještě ani ne roční syn Jindřich VI. nebo syn Karla VI. již dospělý Karel VII., který měl však výrazný nedostatek vojenské i finanční podpory. Z Paříže v té době vládl anglický vévoda z Bredfordu, který si však nedokázal získat přízeň francouzského lidu, lid si naopak přál mít za krále Francouze.

V té době se poprvé dozvídáme o Johance z Arku. Byla to prostá pasačka dobytka, která však měla vidění, ve kterém ji svatí vyzvali, aby osvobodila Orléans. Johanka si získala důvěru Karla VII., který byl také

velmi zbožný, Johance bylo přiděleno vojsko, se kterým se jí podařilo Orléans osvobodit. Poté se jí podařilo přesvědčit nerozhodného Karla VII., aby se dostavil do Remeše a nechal se korunovat francouzským králem.

Pro Angličany a jejich spojence Burgundány byla Johanka z Arku kacířkou, v roce 1430 byla Johanka Burgundány zajata a předána anglickému církevnímu soudu. Již před začátkem zasedání církevního soudu byl zřejmý výsledek, který měl sloužit především politicky anglickému království. O rok později byla Johanka v Rouenu upálena na hranici, král Karel VII. pro její záchranu nepodnikl žádné kroky. Francouzské království se začalo pomalu uzdravovat ze zničující války. Občanská válka skončila porážkou burgundského vévody Filipa Dobrého roku 1435 a o rok později se králi vzdala také Paříž. Poté začala série vítězství, která skončila vyhnáním Angličanů z celého francouzského království, kromě přístavního města Calais (Maurois 1994: 77-81).

Francouzské království získalo zpět nejprve Normandii a poté také Gaskoňsko tedy území, která po míru z Brétigny patřily anglickému panovníkovi, a navíc Gaskoňsko patřilo anglickému králi, jež byl ovšem vazalem francouzského krále, již před vypuknutím války. Důvodem francouzského vítězství byly provedené vojenské reformy a také politické a ekonomické zmatky panující na Britských ostrovech. Anglické království bylo po míru z Tours, ke kterému došlo roku 1444, značně oslabeno. Příměří bylo uzavřeno na dobu pěti let. Pozice již dospělého anglického krále Jindřicha VI. byla velmi nejistá, toho využíval Eduard IV., budoucí anglický král (Mollat 2003: 270-271).

V době míru se těžko prosazují vysoké daně na vydržování armády, a tak jak klesly výdaje na armádu, tak musely také klesnout početní stavy posádek v Normandii. Nedostatečně strážené hrady a města se staly snadnou kořistí pro Karla VII., který v létě roku 1449 vyhlásil válku. Anglické jednotky vyslané na pomoc nebyly dostatečně početné a k vyslání došlo příliš pozdě. Na příměří z Tours naopak

vydělala Francie. Díky vojenským reformám provedených Karlem V. došlo k vytvoření jezdeckva, které čítalo zhruba dvanáct tisíc mužů a také ke shromáždění osmi tisíc lučištníků. Všichni tito vojáci byli v trvalé pohotovosti, ale placeni byli pouze v době aktivní služby ve vojsku, a francouzskému králi se tak výrazně snížily výdaje na udržování armády. Velký důraz byl také kladen na dělostřelectvo.

Anglické království bylo v tíživé finanční situaci, přesto byli zdaněni především obyvatelé žijící v anglických državách na pevnině, což přineslo vlnu odporu proti anglickým panům, což přispělo k jednoduchému obsazení Normandie. Karel VII. pokračoval v obsazování území, která ještě zbyla Angličanům, poté co zvítězil v bitvě u Formigny, tak už mu nestálo nic v cestě, aby obsadil celý poloostrov Cotentin. Poté se francouzská armáda zaměřila na Gaskoňsko. V roce 1453 padlo Bordeaux, kromě Calais poslední velké město držené Angličany. Stoletá válka směřovala ke svému cíli, na jehož konci se stali Francouzi vítězi tohoto konfliktu, který ovlivnil dění v Evropě po mnoho dalších let (Curry 2002: 86-90).

Třetí etapa válka znamená pro historii obou účastníků války konec tohoto feudálního konfliktu. V úvodu nejprve triumfovali Angličané. Po vyhrané bitvě u Azincourtu obsadili spolu se svými burgundskými spojenci Paříž a zdálo se, že se francouzským králem stane Angličan Jindřich V. z rodu Plantagenetů. Zemřel však dříve, než se tak mohlo stát. Francouzské království stále zužovala občanská válka a nerozhodnost dauphina Karla. Zlomovým okamžikem války byl zřejmě příchod Johanky z Arku, která nejprve osvobodila Orléans a poté přesvědčila dauphina ke korunovaci v Remeši. V roce 1435 skončila občanská válka porážkou burgundského vévody Filipa Dobrého a Karel VII. se tak mohl soustředit na válku s Anglií. V roce 1450 obsadil Karel VII. Normandii a o tři roky později také Gaskoňsko. Francouzské království se tak stalo teritoriálně celistvým útvarem, vyjímaje pouze město Calais, které zůstalo v držení anglického krále až do roku 1558.

6.4 Situace v obou zemích po skončení války

Po ztrátě Gaskoňska roku 1453 skončily válečné operace stoleté války, avšak nedošlo k žádnému definitivnímu řešení sporu. Teprve až v roce 1475 byla podepsána smlouva z Picquigny, která definitivně zakončila tento dlouhotrvající feudální konflikt dvou evropských mocností (Ferro 2006: 67).

Po skončení války se obě země vyvíjely odlišnou cestou. Anglie se dostala do podobné situace, ze které se právě Francie dostala, zuřila v ní občanská válka. Podobně jako ve francouzském království za stoleté války vypukla také občanská válka v Anglii kvůli nezpůsobilému duševnímu stavu krále. Jindřich VI. se zhroutil v roce 1453 a tehdy začal boj o to, kdo bude jmenován regentem krále. Tento spor vyústil až k občanské válce, která je označována jako válka růží. Tento název je odvozen od obou soupeřících stran. Yorkové, první ze zneprátelených stran, měli ve znaku bílou růži, Lancasterové naopak červenou, odtud tedy označení válka růží. Tento vnitrostátní konflikt odsoudil další možné angažování Anglie na evropské pevnině. Válka růží probíhala v letech 1455–1485 (Davies 2000b: 372). Tento spor znamenal úpadek Lancasterů. Válku vyhráli Yorkové, ale kvůli sporům uvnitř rodu došlo k dalším střetnutím. Výsledkem celé této války je nástup Tudorů na anglický trůn (Griffiths 1999: 187-189).

Naopak Francie, v porovnání s Anglií, se těšila prosperitě. V roce 1477 se za vlády Ludvíka XI. k francouzskému království navrátilo Burgundsko. Francie ze stoleté války vyšla jako zocelená monarchie, která vládla sjednocenému území, což položilo základy moderní velikosti Francie (Davies 2000b: 373).

6.5 Výsledky stoleté války

Pokud lze jednu ze soupeřících stran označit jako vítěze války, tak jím bylo francouzské království. Po první etapě války, která byla ukončena mírem z Brétigny, bylo francouzské království téměř poraženo, král byl v anglickém zajetí a království finančně vyčerpané. Během druhé etapy došlo uvnitř francouzského království k vnitřním sporům a následné občanské válce mezi burgundským a orleánským táborem, čehož využil Jindřich V. k nastartování třetí fáze války. Ve třetí etapě války utrpěla francouzská armáda drtivou porážku v bitvě u Azincourtu, poté se Paříž dostala do rukou Angličanů, ve Francii zuřila občanská válka, ale i přes všechny tyto neúspěchy lze označit francouzské království jako vítěze této války. Francouzům se povedlo obsadit všechna území, která si nárokovali, vyjímaje pouze Calais, které bylo připojeno k francouzskému království až v roce 1558. Francouzskému králi se tedy povedlo sjednotit francouzské území v jasně vymezených hranicích. Navíc měl podporu obyvatelstva, které již bylo znechuceno válkou a nejistotou, která ji provází.

„Pro Anglii znamenala stoletá válka klíčové období, kdy se přetvořila v národní stát. Na začátku tohoto konfliktu nebyla plantagenetská Anglie kulturně ani politicky ničím víc než výspou francouzské civilizace. Než skončil, lancasterská Anglie přišla o své kontinentální državy a stala se ostrovním královstvím, jež mělo stát mimo Evropu a nacházelo sebedůvěru v nové identitě. Původní anglo-normanská vládnoucí třída se už zcela poangličtila“ (Davies 2000a: 441).

7 Závěr

Ve své práci jsem se zabýval vlivem stoleté války na formování moderních států. V úvodu práce jsem zmínil několik znaků moderních států, se kterými jsem dále pracoval a pokoušel jsem se nalézt propojení mezi stoletou válkou a jejím vlivem na vznik moderních států. Soustředil jsem se obecně na průběh stoleté války a na to, jaký měla vliv na změny ve společenském i politickém vývoji.

Stoletá válka měla bezesporu významný vliv na formování moderních států, ať již jako celek nebo její jednotlivé části. Kdyby nebylo anglického triumfu během kresčackého tažení, zřejmě by k stoleté válce nikdy nedošlo. Anglický panovník by pak nikdy nezískal tak rozlehlé území držav, které byly v držení anglického panovníka po míru z Brétigny. Pak lze pouze spekulovat, jak by se vyvíjel vazalský vztah anglického krále, jakožto vládce Akvitánie a dalších území na dnešním francouzském území, ke králi francouzskému. Nelze pochybovat o tom, že lenní přísaha, kterou musel skládat anglický panovník králi francouzskému, byla pro anglického panovníka ponižující.

Stoletá válka jako celek přispěla k rozvoji mnoha atributů moderního státu, které jsem uvedl v úvodu své práce. Nelze tedy pochybovat o tom, zda stoletá válka měla či neměla nějaký vliv na vznik moderních států. Stoletá válka přispěla k formování moderních států nejen tím, že se během jejího vývoje vyvíjely znaky moderních států, které jsem zmiňoval, ale také tím, že probudila v obyvatelích panství francouzského a anglického krále myšlenky příslušnosti a loajality k vyššímu celku. Tyto myšlenky jsou patrné především ve Francii ve třetí etapě války, v období probuzení odporu francouzské populace vůči „cizímu“ anglickému vládci. Tendence státní a národní integrace umocnila také Johanka z Arku, která se později stala jedním ze symbolů francouzského nacionalismu.

Díky stoleté válce začali v Anglii i ve Francii vznikat první kapitalisté, jejichž hlavním cílem byla maximalizace zisku. Kapitalismus jako jeden ze základních znaků moderního státu uvádí například německý teoretik Max Weber, který řadí kapitalismus do popředí svého zájmu (Weber 1929: 27). Mezi další definiční znaky moderního státu Maxe Webera patří vznik rozvinutého byrokratického aparátu, který se také díky stoleté válce značně vyvíjel. K rozvoji byrokratického aparátu docházelo v důsledku války zejména při vybírání daní, které sloužily panovníkovi na pokrytí jeho válečných tažení. Aby mohly být daně efektivně vybírány, musely vzniknout mechanismy, které by to umožnily. K rozvoji byrokracie docházelo také během příprav na válečná tažení. Každé invazi anglické armády na evropskou pevninu předcházely rozsáhlé přípravy, během kterých byla shromážděna armáda, musel být zajištěn dostatek potravin, válečné výzbroje a také koní, jednotlivá hrabství měla například určeno, kolik musejí dodat luků, šípů nebo tětív.

Jako další definiční znak moderního státu uvádí Max Weber vymezené státní hranice (Weber 1929: 28). Před vypuknutím stoleté války hranice obou království nebyly jasně stanoveny. Spory se vedly především o území ležící ve Francii, která však patřila anglickému panovníkovi, který byl ovšem feudálním vazalem francouzského krále. Po skončení stoleté války tomu již tak nebylo. Území francouzského království bylo jasně vymezené a teritoriálně celistvé až na Calais, anglický panovník ztratil kontrolu nad všemi územími, která před vznikem války ovládal. Dalším Weberovým atributem moderního státu je monopol státu na vykonávání násilí (Weber 1929: 28). Tento znak před vypuknutím války také nebyl naplňován, protože jednotliví feudální pánové spravovali svá území víceméně nezávisle na panovníkovi. Anglický panovník ve svých francouzských lénech mohl uplatňovat anglické právo, což dále situace vymáhání mocenských rozhodnutí mátl.

Dále jsem v úvodu práce zmínil, že moderní stát používá nové technologie, které mu umožňují efektivně se rozvíjet a díky tomuto rozvoji

se transformovat na moderní stát. K naplnění tohoto znaku došlo během stoleté války u obou soupeřících protistran. Oba protivníci začali používat střelný prach, který se do Evropy dostal těsně před vypuknutím stoleté války. Střelný prach se ukázal jako klíčový faktor v poslední etapě války, díky kterému francouzská armáda obsadila anglické pevnosti. Používání dělostřelectva se během celé války vyvíjelo, neustále se zkoušely nové metody při výrobě děl, aby byla co nejefektivnější. Navíc každá ze soupeřících protistran přidala nějakou další novinku ve válečnictví. Angličané spoléhali především na své dlouhé luky, díky kterým zvítězili v největších bitvách stoleté války. Jak jsem popsal ve své práci, anglická armáda zvítězila díky používání dlouhých luků v bitvě u Kresčaku, ve střetnutí u Poitiers a také v bitvě u Azincourtu. Naproti tomu Francouzi provedli reorganizaci armády za vlády Karla V., díky které se jim nakonec podařilo ve válce zvítězit.

Právě Karel V. kladl velký důraz na modernizaci a používání dělostřelectva. Další novou technikou boje, kterou začala používat především francouzská armáda, bylo vyhýbání se rozhodující bitvě a naopak soustředit své útoky na oslabená místa nepřítele. Další důležitou novinkou ve válečnictví byl vznik stálé armády, kterou platil panovník z vybraných daní. Stálá armáda byla panovníkovi oporou nejen v období války, ale také v období míru. Panovník věděl, že se o armádu může kdykoliv opřít, což upevňovalo jeho moc a autoritu. V armádě již nehrála tak důležitou roli šlechta, která často panovníkovi vzdorovala. Panovník se tak nemusel spoléhat na loajalitu svých vazalů a naopak se opíral o neurozené složky obyvatelstva, které byly panovníkovi věrné.

Ke změnám došlo také v rovině společenských vztahů. Šlechta, která hrála důležitou roli během celého středověku, ztrácela na významu. Důvodem byly především francouzské válečné porážky a také vymření značného počtu šlechticů, ať již vinou válek nebo moru. Naopak na síle začal nabývat stát. Díky vzniku stálé armády začal stát dohlížet na pořádek v zemi, což do té doby zajišťovala šlechta, stát se tak začal

mnohem více centralizovat. Další společenskou změnou bylo prolomení stávajícího třídního uspořádání. O ztrátě moci šlechty jsem se již zmínil, úpadek zaznamenala také církev, která se utápěla ve vnitřních problémech, protože se stále odkládala její reformace. Poslední společenskou změnou byl vznik buržoazie, která se orientovala především obchodně, ale začala také usilovat o politickou moc.

Ve své práci jsem se zabýval historickým kontextem stoleté války na to, jaký měla vliv na vznik a formování moderního státu. V centru zájmu mé práce byly změny, které se udály během války a vedly ke vzniku moderních států. Soustředil jsem se především na vojenské faktory, které tvarovaly tehdejší společnost a přispěly také ke změnám ve společenské rovině. Závěrem bych pouze dodal, že dlouhé období stoleté války mělo výrazný vliv na formování moderních států tak, jak je známe dnes.

8 Seznam použité literatury a pramenů

Ayton, Andrew (2005). *The Battle of Crécy: Context and Significance*. In: Ayton, Andrew- Preston, Philip: *The Battle of Crécy, 1346* (Woodbridge: The Boydell Press).

Black, Jeremy (2009). *Zbraně, které změnilý svět* (Praha: Víkend).

Carpentier, Élisabeth (2003). *Velké království (1270–1348)*. In: Duby, Georges a kol., *Dějiny Francie od počátků po současnost* (Praha: Karolinum).

Contamine, Philippe (2004). *Válka ve středověku* (Praha: Argo).

Coulet, Noël (2003). *Doba neštěstí (1348–1440)*. In: Duby, Georges a kol., *Dějiny Francie od počátků po současnost* (Praha: Karolinum).

Curry, Anne (2002). *The Hundred Years' War* (Oxford: Osprey).

Davies, Norman (2000a). *Evropa: dějiny jednoho kontinentu* (Praha: Prostor).

Davies, Norman (2000b). *The Isles: A History* (London: Papermac).

Duby, Georges (2003). *Feudálové (980–1075)*. In: Duby, Georges a kol., *Dějiny Francie od počátků po současnost* (Praha: Karolinum).

Elton, Geoffrey R. (2000). *Angličané* (Praha: Lidové noviny).

- Featherstone, Donald (2001). *Válečnictví a války ve starověku a středověku* (Praha-Plzeň: Beta-Dobrovský, Ševčík).
- Ferro, Marc (2006). *Dějiny Francie* (Praha: Lidové noviny).
- Froissart, Jean (1977). *Kronika stoleté války* (Praha: Mladá fronta).
- Griffiths, Ralph A. (1999). Pozdní středověk (1290-1485). In: Morgan, Kenneth O. et. al., *Dějiny Británie* (Praha: Lidové noviny).
- Hay, Denis (2010). *Evropa pozdního středověku 1300–1500* (Praha: Vyšehrad).
- Heywood, Andrew (2005). *Politická teorie* (Praha: Eurolex Bohemia).
- Heywood, Andrew (2008). *Politologie* 3. vydání (Plzeň: Nakladatelství a vydavatelství Aleš Čeněk).
- Keegan, John (1978). *The Face of Battle* (London: Penguin Books).
- Keegan, John (1993). *A history of warfare* (London: Hutchinson).
- Kovařík, Jiří (2006). *Rytířské bitvy a osudy. III (1356–1450), Čas stoleté války* (Praha: Mladá fronta).
- Kumpera, Jan (2001). *Historia mundi III. Vybrané kapitoly z dějin středověku* (Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni).
- Maurois, André (1994). *Dějiny Francie* (Praha: Lidové noviny).
- Maurois, André (1995). *Dějiny Anglie* (Praha: Lidové noviny).

Mollat, Michel (2003). Rekonstrukce (1440–1515). In: Duby, Georges a kol., *Dějiny Francie od počátků po současnost* (Praha: Karolinum).

Nicolle, David (2000). *Crécy 1346. Triumph of the Longbow* (Oxford: Osprey).

Nicolle, David (2004). *Poitiers 1356. The capture of the king* (Oxford: Osprey).

Tilly, Charles (1990). *Coercion, Capital, and European States ad 990–1990* (Oxford: Basil Blackwell).

Tuchman, Barbara W. (1987). *A Distant Mirror: The Calamitous 14th Century* (New York: Ballantine Books).

Waisová, Šárka (2009). *Úvod do studia mezinárodních vztahů* 3. vydání (Plzeň: Nakladatelství a vydavatelství Aleš Čeněk).

Weber, Max (1929). *Politika jako povolání* (Praha: Orbis).

9 Resumé

In this paper, I applied myself to the topic of the Hundred Year War and its impact on formation of the modern nation states. To introduce the topic, I have mentioned the works of several authors, e. g. Max Weber or Charles Tilly, who define the basic attributes of modern states. Then I have made efforts to demonstrate that these attributes were fulfilled during the Hundred Year War or that this conflict at least contributed to fulfilling them. Besides that, I have outlined the origins and escalation of this feudal war. I have focused on the social, political and equally military changes brought by the Hundred Year War, which have influenced the shaping of modern Europe.

The aim of this paper was to prove that the Hundred Year War had influenced the birth and shaping the modern nation states. I have approached the topic in the way to reflect clearly the changes which the Hundred Year War had caused in the late medieval Europe. Great deal of my work was devoted to the War as a whole as it was this conflict that brought about the crucial changes in the then life and lead to unification of the French kingdom and the reinforcement of the British identity.